

15

Pierwsi władcy elekcyjni na polskim tronie

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa.

Uczeń:

- 1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji;
- 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej;
- 3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI w. z wydarzeniami europejskimi.

CZAS ZAJĘĆ

1 godzina lekcyjna

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 1572, 1573, 1574, 1575, 1576, 1576–1577, 1578, 1577–1582, 1582
- postacie: Jakuba Uchańskiego, Ernesta Habsburga, Henryka Walezego, Jana III Wazy, Anny Jagiellonki, Stefana Batorego, Maksymiliana II Habsburga, Jana Zamoyskiego
- zapisy zawarte w artykułach henrykowskich i *pacta conventa* Henryka Walezego
- reformy wprowadzone przez Stefana Batorego
- przyczyny i skutki konfliktu Stefana Batorego z gdańszczanami
- przyczyny wybuchu wojny z Moskwą za rządów Stefana Batorego
- miejsca bitew stoczonych podczas wojen z Moskwą
- postanowienia rozejmu w Jamie Zapolskim

ROZUMIE

- pojęcia: konfederacje kapturowe, konfederacje generalne, sejm konwokacyjny, wolna elekcja (elekcja *viritim*), interreks, artykuły henrykowskie, *pacta conventa*, piechota wybraniecka, Trybunał Koronny, oblężenie Pskowa, rozejm w Jamie Zapolskim
- przyczyny ucieczki Henryka Walezego z Polski
- znaczenie i pozycję Jana Zamoyskiego w Polsce za rządów Stefana Batorego
- powody chęci rozpoczęcia wojen z Turcją przez Stefana Batorego

POTRAFI

- wymienić wady i zalety poszczególnych kandydatów na tron Polski w 1573 r.
- podać powody ucieczki Henryka Walezego z Polski
- opisać przebieg drugiej wolnej elekcji

- omówić rolę piechoty wybranieckiej podczas wojny z Moskwą
- wskazać na mapie obszar walk z Moskwą za rządów Stefana Batorego
- ocenić panowanie Stefana Batorego
- ocenić wolną elekcję

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i główny cel lekcji.

II. ROZWINIĘCIE

Informujemy, że w 1572 r. umiera bezpotomnie ostatni władca z dynastii Jagiellonów Zygmunt II August. W ramach ciekawostki możemy uczniom pokazać film *Obraz miłości i śmierci Barbary Radziwiłłówny* o relacji między ostatnim królem z dynastii Jagiellonów a Barbarą Radziwiłłówną. ▶

Rozdajemy karty pracy *Pierwsi władcy elekcyjni na polskim tronie* ▶ i prosimy uczniów, aby na podstawie podrozdziału *Pierwsze bezkrólewie* (s. 150) wykonali zadanie 1, które następnie sprawdzamy.

Zadajemy pytania:

- ▶ W jaki sposób zapewniono bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne oraz spokój w państwie po śmierci Zygmunta II Augusta?
- ▶ Kto został interreksem?
- ▶ Co ustalono podczas sejmiku konwokacyjnego?
- ▶ Kto miał prawo dokonać wyboru króla?

Wyjaśniamy, że gdy ustalono zasady wolnej elekcji, można było zwołać sejm elekcyjny. Podczas pierwszej wolnej elekcji kandydatami na tron Polski byli:

- ▶ arcyksiążę Austrii Ernest Habsburg
- ▶ car Iwan IV Groźny
- ▶ król szwedzki Jan III Waza
- ▶ francuski książę Henryk Walezy

Dzielimy klasę na cztery grupy i każdej przydzielamy kandydata na tron Polski. Rozdajemy instrukcje. ▶ Zadaniem grup jest przedstawienie zalet i wad swojego kandydata. Następnie na podstawie zebranych wiadomości uczniowie przygotowują spot wyborczy kandydata z wykorzystaniem aplikacji [Quik](#).

ALTERNATYWA

Uczniowie mogą również wykonać plakat na temat kandydatów w aplikacji [Canva](#) albo na dużym arkuszu papieru.

Grupa I

Na podstawie fragmentu tekstu pochodzącego z publicystyki pierwszego bezkrólewia oraz podrozdziału *Pierwsza wolna elekcja* w podręczniku (s. 151) zaprezentujcie wady i zalety Ernesta Habsburga – pretendenta do tronu Polski w pierwszej wolnej elekcji 1573 r. Następnie przygotujcie spot wyborczy kandydata.

Grupa II

Na podstawie fragmentu tekstu pochodzącego z publicystyki pierwszego bezkrólewia oraz wiedzy pozaźródłowej zaprezentujcie wady i zalety Iwana IV Groźnego – pretenden-

ta do tronu Polski w pierwszej wolnej elekcji 1573 r. Następnie przygotujcie spot wyborczy kandydata.

Grupa III

Na podstawie fragmentu tekstu pochodzącego z publicystyki pierwszego bezkrólewia oraz wiedzy pozaźródłowej zaprezentujcie wady i zalety Piasta – hipotetycznego pretendenta do tronu Polski w pierwszej wolnej elekcji 1573 r. Następnie przygotujcie spot wyborczy kandydata.

Grupa IV

Na podstawie fragmentu tekstu pochodzącego z publicystyki pierwszego bezkrólewia, podrozdziału *Pierwsza wolna elekcja* w podręczniku (s. 151) oraz podpisu do ilustracji (m1, s. 151) zaprezentujcie wady i zalety Henryka Walezego – pretendenta do tronu Polski w pierwszej wolnej elekcji 1573 r. Następnie przygotujcie spot wyborczy kandydata.

Po wykonaniu prac grupy prezentują poszczególnych kandydatów. W ramach podsumowania możemy zadać uczniom pytanie:

- ▶ Kogo wybralibyście na króla Polski i dlaczego?

Następnie przystępujemy do głosowania. Można je przeprowadzić z wykorzystaniem kartek do głosowania albo za pomocą strony [mentimeter.com](https://www.mentimeter.com).

Informujemy klasę, że w 1573 r. wybór padł na Henryka Walezego. Zadajemy pytanie:

- ▶ Dlaczego wybrano Henryka Walezego?

Wyjaśniamy, że Henryk Walezy musiał podpisać artykuły henrykowskie, będące nowymi przepisami prawnymi, oraz *pacta conventa*, czyli jego osobiste zobowiązania, które miał wypełnić w czasie swoich rządów.

Prosimy, aby uczniowie na podstawie podrozdziałów *Artykuły henrykowskie* oraz *Pacta conventa* (s. 152), a także tekstu źródłowego (m2, s. 152) wykonali zadanie 2 w karcie pracy. Następnie omawiamy je z uczniami, a potem zadajemy pytania:

- ▶ Jaką pozycję miał zajmować król zgodnie z ustaleniami w artykułach henrykowskich?
- ▶ Jakie prawa określone w artykułach henrykowskich zyskiwała szlachta?

Uczniowie czytają podrozdział *Rządy Henryka Walezego i jego ucieczka do Francji* (s. 153) oraz podpis do ilustracji (m3, s. 143). Dzielimy klasę na zespoły i prosimy, aby uczniowie w grupach wspólnie narysowali karykatury Henryka Walezego na dużych arkuszach papieru. Następnie poszczególne zespoły kolejno prezentują swoje karykatury na forum klasy.

Informujemy, że rządy Henryka Walezego nie trwały w Polsce długo, gdyż uciekł on z Krakowa w nocy z 18 na 19 VI 1574 r. Odtwarzamy film *Walezy ucieka*. ▶

Zadajemy pytania:

- ▶ Dlaczego Henryk Walezy nie podpisał artykułów henrykowskich?
- ▶ Jakie były powody ucieczki Henryka Walezego z Rzeczypospolitej?
- ▶ Jakie wspomnienia u Polaków i Litwinów pozostawił po sobie Henryk Walezy?

Opowiadamy uczniom, że po ucieczce Henryka Walezego w Rzeczypospolitej zapanała anarchia – szlachta dopuszczała się bezprawia. W 1575 r. sejm zdecydował o zorganizowaniu drugiej wolnej elekcji. Najpoważniejszym kandydatem do polskiego tronu był cesarz Maksymilian II Habsburg, popierany przede wszystkim przez magnaterię

litewską. Zwracamy uwagę na fakt, że prymas Jakub Uchański ogłosił go królem, pomijając procedury wolnej elekcji. Wyjaśniamy, że znaczna część szlachty – na czele z Janem Zamoyskim – była jednak przeciwna temu wyborowi. Zaproponowano, aby na króla wybrać Annę Jagiellonkę, co też uczyniono. Natomiast ustalono, że powinna ona wyjść za mąż za księcia Siedmiogrodu Stefana Batorego. Mogło dojść do wojny domowej, lecz cesarz Maksymilian II zmarł, a w 1576 r. Anna Jagiellonka i Stefan Batory wzięli ślub i zostali koronowani na królową i króla Polski.

Dzielimy klasę na trzy grupy i rozdajemy kolejne instrukcje. ► Uczniowie korzystają z aplikacji [miMind](#) albo [MindMeister](#).

Grupa I

Na podstawie podrozdziału *Polityka wewnętrzna Stefana Batorego* (s. 156–157) oraz pierwszego akapitu podrozdziału *Wojna z Moskwą (1577–1582)* (s. 158) przygotujcie mapę mentalną na temat najważniejszych reform dokonanych przez króla w dziedzinie edukacji, wojskowości, sądownictwa. Uwzględnijcie także rolę Jana Zamoyskiego.

Grupa II

Na podstawie podrozdziału *Konflikt Stefana Batorego z Gdańskiem* (s. 157) przygotujcie mapę mentalną na temat przyczyn, przebiegu i skutków tego konfliktu.

Grupa III

Na podstawie podrozdziału *Wojna z Moskwą (1577–1582)* (s. 158–160) przygotujcie mapę mentalną na temat przyczyn, przebiegu i skutków tego konfliktu oraz argumentów za rozpoczęciem przez Batorego wojny z Turcją.

Następnie wspólnie omawiamy prace uczniów. Prosimy o wskazanie na mapie terenu walk z Moskwą w latach 1577–1582.

III. PODSUMOWANIE

Zadajemy pytania:

- Jak oceniacie sytuację Polski pod koniec XVI w.?
- Jakie były plusy, a jakie minusy wolnej elekcji?

METODY KONTROLI

Uczniowie przechodzą przez wirtualny escape room na stronie [flippity.net](#). ►

PRACA DOMOWA

Czy Stefan Batory był władcą idealnym? Uzasadnij odpowiedź.